

Националната сигурност и правата на човека в контекста на миграционната криза

В своя годишен анализ на глобалните тенденции за 2014г. Върховният комисариат за бежанците на ООН (ВКБООН) отчита безпрецедентно увеличаване на броя на изселените (59.5млн.общо /19.5 млн. бежанци/ 38.2 млн. вътрешно разселени/ 1.8млн. търсеци убежище)ⁱ поради заплахата от насилие и нарушаване на човешките права или вследствие на реални такива. Потокът от мигранти, регистрирани от ВКБООН, реализира най-мощното разрастване на годишна база – 8,3млн. души, което е достоверен индикатор за кризисното състояние както на системата на международните отношения, така и на способностите за обезпечаване на върховното благо, продукт на хилядолетна социално-обществена еволюция – неотменните човешки права. За националната сигурност на Република България тази статистика има особено значение, като: а) страната стои на един от основните миграционни маршрути между Близкия Изток и Европа (в ограничена степен и между Субсахарска Африка и Европа), което оказва непосредствено влияние върху широк диапазон аспекти на националната сигурност, простиращ се от нейните социални измерения до вътрешния ред, криминогенната обстановка и политическата стабилност; б) в съседна Република Турция е концентриран голям брой бежанци/мигранти, които според прогнозите на ВКБООН в рамките на 2015г. ще достигнат 1,9млн. души (над половината от броя за цяла Европа); в) като страна-членка на Европейския съюз Република България е в пряка корелация с общосъюзната политика спрямо миграцията и политиките, провеждани на национално ниво от другите държави-членки.

Голяма част от мигрантите, поради своята цивилизационна принадлежност, съчетават в себе си няколко роли: потърпевши от кръвопролитната нестабилност в Близкия Изток; чужди на европейската цивилизация елементи, които по една или друга причина се опитват да получат достъп до нейните постижения; разменна монета с висока стойност в геополитически план (пр. преговорите между Турция и ЕС от 29.11); носители на потенциален риск за европейската сигурност, респективно за националната сигурност на държавите, формиращи европейската общност на споделени ценности. Необходимо е този риск да бъде идентифициран, анализиран и оценяван в парадигмата на комплексното разбиране за националната сигурност, интегриращо нейните „меки“ и „твърди“ аспекти. В опит за „разглобяване“ на сложния баланс (или дисбаланс), изграден по оста миграционен процес – национална сигурност – човешки права, могат да бъдат условно обособени две категории фактори с ключово значение:

- **Общи фактори, производни на миграционната вълна като обективно явление.**

Рекордният брой мигранти представлява обективен риск, а в някои отделни случаи и заплахата, за националната сигурност на държавите, разположени по техния маршрут, държавите-крайни дестинации и европейската общност в социално – икономически и политически план. Пренасочването на ресурси към дейностите по приемане, настаняване и осигуряване на приемливи условия за живот води до дефицити и намалени способности в други сегменти на икономиката и социалната политика. Това е солиден фундамент за възникването и усилването на радикални обществени настроения, които закономерно намират своето политическо отражение в крайно десни и/или популистски формации, сред чиито приоритети място рядко намират защитата на човешките права и гарантирането на политическата стабилност в наднационален план. Силен мотив, осигуряващ подкрепата за организации от подобен тип, често е търсеният баланс между човешките права на различните групи техни носители – собствените граждани (в това число и тези, които са служебно ангажирани с миграцията) и мигрантите. От този ракурс въпросът за човешките права се превръща в характеристика на националната сигурност в измеренията на вътрешната сигурност, обществения и конституционен ред. Това е особено валидно за обществата с

хетерогенен етнически, религиозен и културен състав, към които се числят повечето от населяващите европейските държави.

- **Специфични фактори, производни на настоящата геополитическа обстановка.**

Към момента на изготвянето на това становище светът се намира в период на възстановяване след поредица от кървави посегателства над цивилни граждани. На 31.10.2015г. инцидент, по-късно категоризиран като терористичен акт, с пътнически самолет Airbus A321 на руския авиопревозвач Metrojet, обслужващ дестинацията Шарм-ел-Шейх – Санкт Петербург, отне живота на всичките 224 пасажери на борда; на 12.11.2015 в населението основно с шиити район Бурж-ал-Баражнех (Burj-al-Barajneh) в Бейрут избухнаха два взрива, които бяха фатални за 43 души, а ранените бяха най-малко 239ⁱⁱ. Шестте координирани терористични акта, осъществени на 13.11.2015г. в Париж убиха 129 души и раниха над 350ⁱⁱⁱ, като извън това число остават елиминираните при ответната акция извършители. В Брюксел, сърцето на европейската общност и един от административните центрове на Европейския съюз, бе въведена най-високата (четвърта) степен на опасност от тероризъм, докато службите за сигурност и вътрешен ред провеждаха акция по залавянето на заподозряни в подготовка и участие в терористични нападения. Отговорността за мрежовата кампания, отворила множество огнища на насилие за кратък времеви диапазон, бе поета от квазидържавното образувание Ислямска държава в Ирак и Леванта, което акцентира върху преимуществата на своята клетъчна/мрежова структура пред йерархично построените институции на държава от калибъра на Франция. Този процес се реализира в контекста на изключително усложнената обстановка за системата на международните отношения, достигаща непрекъснато нови пикове на напрежение, които преди няколко години изглеждаха на теория слабо вероятни, а практически почти невъзможни. Липсата на единение и синхрон в позициите на легитимните субекти на международните отношения, които провеждат политически операции (включително с инструментите на войната) в невралгичните зони, най-малкото забавя разрешаването, стимулира и задълбочава съществуващите там конфликти, възпроизвеждайки негативни тенденции. Характеристика на глобализацията в понятията на сигурността е, че тя позволява „изнесените“ конфликти и нестабилността в географски отдалечени региони да се проектират на собствена територия под различни форми.

Макар „претеглянето“ на аспектите на нанесените от терористичната кампания щети да звучи като проява на лош вкус и наукообразен цинизъм, категорично може да се твърди, че психологическият ефект многократно надминава по своя обхват физическия. Поражението в извънматериалната среда, нанесено чрез провежданите операции представлява: а) стратегическа цел на тероризма като форма на противопоставяне на ценностни модели; б) инструмент на субектите (организаторите, извършителите, вдъхновителите, финансиращите), които се стремят към извличането на политически дивидент чрез тероризъм; в) **катализатор на дихотомичното отношение между иначе непротиворечивите и взаимопроникнати явления „национална сигурност“ и „човешки права“, които в условията на създадената психоза са застрашени в многократно по-висока степен.** Събития с психологическа тежест от подобен порядък въвеждат социално-обществените отношения в траекторията на спирала/омагьосан кръг, който възпроизвежда като резултат изходните си позиции („Насилието поражда насилие“). В този смисъл, ако засилените мерки по обезпечаване на националната сигурност не бъдат синхронизирани с паралелно протичаща програма за превенция и пресичане на радикализацията във всичките ѝ форми, могат да произведат резултати само в тактически план, докато дългосрочните тенденции се запазват най-малкото непроменени.

Опитът за привеждане на държавата във вид на фортификационно съоръжение би бил най-малкото неефективен. Природата на актуалните предизвикателства, процесът на тяхното генериране и проникване както физически пренос и посредством каналите на извънматериалната среда изискват изграждането на системи за национална сигурност, способни на действие с широкообхватен и проактивен характер. Те се нуждаят от съответната

сензорика и оценъчно-аналитичен капацитет, осигуряващи точното, коректно и навременно идентифициране на рисковете и заплахите, механизъм за взимане на адекватни навременни решения и ефективното разпределение и насочване на ресурсите, силите и средствата за противодействие. Прибавяйки към тази формула и условието за обезпечаване и защита на индивидуалните права на всички техни субекти на територията на съответната държава, способностите за селективно („хирургическо“) въздействие върху елементи и групи, които представляват реална заплаха за сигурността, изпъкват като приоритетни. Краткият анализ на актуалното състояние на средата за сигурност извежда едно общо заключение - усложняването и многопластовият характер на рисковете за националната сигурност и индивида превръщат тяхното откриване, разпознаване и квалифициране както в задача с повишена трудност, така и в необходимост от жизненоважно значение. Тези тенденции прехвърлят „ударението“ върху структурите в системата за национална сигурност, заети с добиването, анализа и разпространението на релевантна информация, която изпъква като ресурс с най-висока стойност. Спецификите на настоящата ситуация изискват синхрон и интеграция по въпросите на противодействие на радикализма и нарушаването на човешките права на няколко нива: а) между разузнавателните, контраразузнавателните и службите за вътрешен ред и сигурност, както и социалните институции, държавната и местната администрация, неправителствените организации и всички органи, имащи отношение към мигрантите в национален мащаб (с отчитане на посоките на обмен на чувствителна информация); б) непрекъснато, активно и пълноценно взаимодействие между съответните структури/системи на международно равнище, като в последните месеци различни анализатори прокарват идеите за повишената роля на информационните служби и силите за специални операции и за тяхната интеграция до ниво обща система за командване и управление (в кампанията срещу ИД^{iv}). Доколкото „фронтът“ срещу радикализма е условно и гъвкаво понятие, очертанният от адм. Ставридис модел за противодействие, и особено елементите му, касаещи обмена на информация, с известни адаптации е приложим към целите и задачите по изграждането на ефективен баланс между „стойностите“ на националната сигурност и човешките права в контекста на миграционната криза и усложнената обстановка в полето на международните отношения. За да произведат търсения резултат, действията по „сглобяване“ на интегрирани системи, отговарящи на актуалните нужди на сигурността в нейните различни нива и аспекти, голям дял има факторът „навременност“, който кореспондира с основните преимущества на явленията (били те структурирани организации или не), произвеждащи „несигурността“ – непредсказуемост, децентрализация и темп на действие. В оперативен план настоящата действителност предлага необозрим спектър от сценарии на рискови тенденции и потенциални заплахи за националната сигурност и индивидуалните човешки права, което налага нуждата от широкообхватен системен модел за противодействие спрямо тях, с особена роля на неговата входна част, обезпечаваша ориентацията, идентификацията, анализът и оценката на рисковете и заплахите, съответно и способностите за тяхното пресичане в ранен етап.

Усвояването на подобен подход от институциите на Република България е задача с приоритетно значение поради нейното географско разположение и хетерогенен обществен състав, създаващи предпоставки за внос на несигурност в национален план. Членството на страната в НАТО и ЕС създава възможности и задължения в процесите на интензивен обмен на информация и координация на усилията по обезпечаване на сигурността във всичките ѝ измерения от регионалните мащаби до сигурността на индивида. Задължително, но недостатъчно условие за реализацията на тази концепция, е поставянето на работата на органите в системата за национална сигурност изключително на професионални начала, изолирани от влиянието на политическата конюнктура.

Изготвил: Владимир Владимиров Колев

ⁱ UNHCR Global Trends Forced Displacement 2014, <http://unhcr.org/556725e69.html> , 20.11.2015

ⁱⁱ Twin blasts in Beirut kill scores of people, DW, <http://www.dw.com/en/twin-blasts-in-beirut-kill-scores-of-people/a-18846744> , 20.11.2015.

ⁱⁱⁱ Paris terror attack: Everything we know on Thursday evening, The Telegraph, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/11995246/Paris-shooting-What-we-know-so-far.html> , 20.11.2015

^{iv} 8 steps to defeating ISIS, Admiral James Stavridis, Time Magazine, <http://time.com/4118026/paris-attacks-admiral-james-stavridis/> , 02.12.2015